

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«БІЗНЕС ІНФОРМ»
№ 1 '2013 г. (420)

Періодичність 1 раз на місяць
Видається з січня 1992 р.
Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 17288-6058-ПР від 18.11.2010 р.

ЗАСНОВНИКИ:

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ
НАН УКРАЇНИ (ХАРКІВ)

ВИДАВЕЦЬ:

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ІНЖЕК»

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор: д-р екон. наук, проф.

В. С. Пономаренко

Науковий редактор: д-р екон. наук, проф.

М. О. Кизим

Заст. гол. редактора: д-р екон. наук, проф.

О. М. Тищенко

Випускаючий редактор: канд. екон. наук,
доцент

В. Є. Хаустова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р екон. наук, проф.

Алексєєв І. В. (Львів)

д-р екон. наук, проф.

Амосов О. Ю. (Харків)

д-р екон. наук, проф.

Благул І. С. (Івано-Франківськ)

д-р екон. наук, проф.

Гізатуллін Х. Н. (Єкатеринбург, Росія)

канд. екон. наук, проф.

Гонда В. (Братислава, Словачія)

д-р екон. наук, проф.

Жуковський М. (Люблін, Польща)

д-р екон. наук, проф.

Заруба В. Я. (Харків)

д-р екон. наук, проф.

Іванов Ю. Б. (Харків)

д-р екон. наук, проф.

Клебанова Т. С. (Харків)

д-р екон. наук, проф.

Ковальчук К. Ф. (Дніпропетровськ)

д-р екон. наук, проф.

Орлов П. А. (Харків)

д-р екон. наук, проф.

Погорлицький О. І. (С.-Петербург, Росія)

д-р екон. наук, проф.

Христиановський В. В. (Донецьк)

д-р філософії (економіка)

Шоша Жан-Юг (Ліон, Франція)

**У журналі можуть друкуватися основні
результати дисертаційних робіт
з економічних наук**

**З ПЕРЕЛІКУ НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ
УКРАЇНИ, В ЯКИХ МОЖУТЬ ПУБЛІКУВАТИСЯ
РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ ДОКТОРА
ТА КАНДИДАТА НАУК
(Затверджено постановою президії ВАК України
від 16.12.2009 р. № 1-05/6)**

Журнал «Бізнес Інформ» (Харківський національний економічний університет МОН України, НДЦ індустріальних проблем розвитку НАН України)

Бюлетень ВАК України, № 1, 2010

ЖУРНАЛ «БІЗНЕС ІНФОРМ» ПРЕДСТАВЛЕНО В МІЖНАРОДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ І НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського;
- Російська наукова електронна бібліотека;
- Index Copernicus;
- Ulrichsweb Global Serials Directory

ЗМІСТ

МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

- Орлов П. А. Проблемы социальной ответственности маркетинга в промышленно развитых странах с рыночной экономикой и в Украине в условиях затяжного мирового экономического кризиса..... 6
- Дейнеха О. В., Боярко І. М. Сучасні тенденції формування відносних масштабів державного сектора економіки України..... 13
- Пакуліна А. А. Удосконалення державного регулювання ринку соціальних послуг в умовах стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя..... 20

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

- Чёрная О. Е. Принцип целеустремленности в системной динамике с учетом подходов поведенческой экономики 24

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

- Ханова О. В. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України та Білорусі в межах прикордонного співробітництва 28
- Московкин В. М., Цзэн Юань. Потенциал и тренды во внешней торговле машиностроительной продукцией стран БРИКС+Иран..... 33
- Шейкха Н. С. Влияние состояния банковской системы Иракского Курдистана на развитие туристического бизнеса..... 42

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- Євсєєва О. О. Удосконалення державного регулювання розвитку системи фізичної культури і спорту в регіоні 46
- Красноусова О. М., Ермоленко О. О. Теоретичні аспекти формування просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів в економіці регіону..... 52
- Усков І. В. Система оценок эффективности управления финансами местных органов власти..... 56

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

- Гурьянова А. С., Прокопович С. В. Модели оценки влияния межрегионального взаимодействия на процессы конвергенции развития территорий..... 62

Зозуля А. В. Методи оцінки пропозицій конкурсних торгів у системі державних закупівель для підрозділів внутрішніх військ.....	68
Петрик В. Л. Семантичний простір для верифікації економіко-математичних моделей.....	71

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Бирка М. І. Застосування процедури «дью ділідженс» в процесі залучення прямих іноземних інвестицій на підприємства.....	81
Вакулич М. М. Аналіз методів оцінювання інвестиційного клімату в Україні в умовах сучасної хаотично структурованої економіки.....	85

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Тринька А. Я. Перспективи методичного інструментарію системного аналізу в Business Intelligence.....	88
--	----

ЕКОНОМІКА ПРОМИСЛОВОСТІ

Романенко О. В. Роль корпоративних інтегрованих структур у розвитку сучасного виробництва: світовий та вітчизняний досвід.....	91
Момот В. М., Мамутова Т. В. Формалізація оцінок інноваційних проектів розвитку підприємств хімічної промисловості з урахуванням еколого-економічних показателів.....	96

ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І АПК

Демчук О. В. Методико-правові основи управління фінансово-хозяйственной діяльністю підприємств рибного господарства України.....	99
Долгошея Н. О., Шура Н. О. Теоретико-методичні підходи до трактування концепції розвитку сучасного агробізнесу на основі квантової теорії.....	103
Камінська Т. Г. Роль капіталу та його кругообігу в розвитку аграрного сектора України.....	107
Кукла О. А. Особливості формування собівартості вирощування племінного молодняка коней рисистого призначення.....	111
Седікова І. О. Інноваційні методи управління підприємствами зернопродуктового підкомплексу.....	114
Бабаєв О. Ю. Свинарські обслуговуючі кооперативи: інноваційний механізм функціонування.....	117

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Селезньова О. В. Особливості виконання екологічних державних цільових програм в Україні.....	122
Довга Т. М. Теоретико-методичні аспекти оцінки економіко-екологічної ефективності рециклінгу твердих побутових відходів.....	125

ЕКОНОМІКА ТРАНСПОРТУ І ЗВ'ЯЗКУ

Дмитриев И. А., Щерблякина К. А. Формирование объекта при управлении эффективностью работы пассажирских автобусных станций.....	131
Дем'яненко Т. І. Методичний підхід щодо оцінки рівня адаптивного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств залізничного транспорту.....	136
Диколенко О. Г. Теоретичні та практичні підходи до визначення інвестиційного потенціалу залізниць України.....	141
Онищенко О. В. Реінжиніринг бізнес-процесів авіапідприємств транспортно-логістичного кластера.....	144

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

Кувіцин С. В. Рейтингова оцінка та ранжування професійних учасників туристичного ринку як основа інституціонального проектування їх кластерно-інтеграційної взаємодії.....	151
--	-----

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Україна, 61001, Харків,
 пров. Інженерний, 1а,
 Бібліотечний корп., 2 пов., к. 203
 Тел./факс (057) 758-74-31
 e-mail: biz_inf@ukr.net
 www.business-inform.net

АДРЕСА ВИДАВЦЯ ТА ВИГОТІВНИКА:

Україна, 61001, Харків,
 пр. Гагаріна, 20, оф. 2227
 Тел./факс (057) 703-40-21, 732-09-59

ПІДПИСКА:

- у Видавця;
- **Агентство «Меркурій»:**
 49056, Дніпропетровськ,
 Набережна Леніна, 15-а, оф. 39.
 Тел. (056) 744-16-61,
 744-72-87, 778-52-85

Науковий журнал

«БІЗНЕС ІНФОРМ»

Видається 1 раз на місяць

Мова видання – українська, російська, англійська

Рекомендовано до друку рішеннями вченої ради ХНЕУ № 6 від 21.01.13 р.

вченої ради НДЦ ІПР НАНУ № 1 від 12.01.13 р.

Здано до набору 25.12.2012 р.

Підписано до друку 21.01.2013 р.

Формат 60 x 84/8.

Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 42,1. Обл.-вид. арк. 54,7.

Надруковано у ВД «ІНЖЕК»

Замовлення № 664. Наклад 300 прим.

© **БІЗНЕСІНФОРМ**, 2013

Підкаминний І. М., Совершенна І. О. Інноваційний розвиток підприємств роздрібної торгівлі	156
Водовозов Є. Н. Контроль витрат матеріальних ресурсів на реструктуризаційні заходи підприємств сфери ЖКГ	160
Гайдай Ю. В. Методичні рекомендації визначення стадії життєвого циклу організаційної культури підприємств торгівлі	164

Мохняк В. С., Бачинський В. І. Організація системи внутрішнього контролю в кредитних спілках	258
Пилипенко А. М., Демська Ю. В. Вплив регулюючих статей на формат фінансової звітності	261

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Булах Т. М. Дошкільна освіта у сільській місцевості України: проблеми та шляхи їх подолання	167
Пойга І. О. Основні фактори і чинники впливу на розвиток ринку послуг	170
Кіпан І. П. Інфраструктура фізичної культури та спорту України: сучасний стан, проблеми розвитку, способи вирішення	174
Дашко І. М. Обґрунтування доцільності формування соціально-економічного механізму управління трудовим потенціалом підприємств харчової промисловості	178
Калаченко О. О. Фінансова складова соціальної сфери України	184
Масійчук І. В. Роль кадрового потенціалу соціальної сфери в забезпеченні стабільності держави	188
Сампрченко Г. В. Організаційно-економічний механізм формування та ефективного використання людського капіталу	192
Савчик О. М. Поняття професійної ідентифікації особистості як складової профорієнтаційної роботи регіональних служб зайнятості	196

Анисимова А. В., Голеницкая Н. В. Проблемы экономической безопасности банковской системы Украины	265
Лактионова А. А., Житарь М. О. Концепция управления гибкостью принятия решений в инвестиционной деятельности банков	270
Омельченко О. І., Козлова О. А. Ретроспектива становлення та розвитку ринку цінних паперів	277
Ніколаєнко С. М. Основні тенденції розвитку ринку медичного страхування в Україні	281
Чмутова І. М., Тисячна Ю. С. Теоретико-методичне забезпечення управління процесами відтворення у банку	287

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Кіричак О. Є., Волович О. Б. Фактори впливу на збереженість підприємства та їх класифікація	200
Самарчук А. В., Будзьинская В. Я. Использование системной деятельности финансово-хозяйственной деятельности в предприятиях пищевой промышленности	205
Чен О. В. Інтегрована структура інтелектуального капіталу підприємства	208
Чен А. Ф., Гаркава А. В. Основні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства	212
Чен А. Ф., Котляр Г. В. Теоретичні підходи до управління та управління конкурентоспроможністю підприємства	215
Вара І. Ф., Літвін О. М. Формування конкурентних переваг підприємств	219
Данилюк І. Ю. Методичне забезпечення використання системних методів підбору персоналу на виробничих підприємствах	223
Діброва А. В. Сучасні теоретичні засади ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства	228
Кривчик М. С. Методи управління затратами	232
Сампрченко А. В. Структура организационно-экономического механизма функционирования курортного предприятия	235

Амосов О. Ю., Диденко Н. В. Преодоление сопротивления изменениям: теоретические подходы и реализация	293
Вікарчук О. І. Інноваційна культура як ефективний метод управління	298
Шепеленко О. В., Граніш С. А. Критерій оцінки управління процесом рекламної діяльності на споживчому ринку	302
Кузнецова Т. В. Комплексний підхід до вдосконалення системи управління персоналом на експортоорієнтованих підприємствах України	308
Мажник Н. А., Білик І. Ю. Вплив фінансових факторів мотивації на ефективність управління персоналом	314
Реслер М. В. Загальні підходи до впровадження автоматизованого управлінського обліку	321
Кулешова Н. В. Модельний базис формування маркетингової стратегії туристичного підприємства	323
Мельник Н. І. Види та специфіка методів структуризації попиту на продукцію промислових підприємств	328

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ

Колесник Т. М., Демидова О. С., Колесник Д. А. Історія розвитку підприємництва	332
--	-----

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Інформація для авторів	335
------------------------------	-----

УТОЧНЕНИЕ

В журнале «Бизнес Информ» № 12' 2012 были ошибочно указаны сведения об авторе.

На стр. 187 в сведениях: «Моргачев Илья Викторович» везде вместо слов на украинском, русском и английском языках «кафедра экономики предприятия, Технологический институт Восточноукраинского национального университета им. В. Даля (ул. Донецкая, 43, Северодонецк, Луганская обл., 93400, Украина)» следует читать «Северодонецьке відділення інституту післядипломної освіти і дистанційного навчання Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (вул. Космонавтів, 18, Луганська обл, м. Северодонецьк, 93400, Україна)» с соответствующим переводом на русский и английский языки.

Приносим автору извинения.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

Кіричак І. В., Коренева О. Г., Сисоєва А. Ю. Необхідність удосконалення контролю за банками щодо подання фінансової звітності	239
Коробочкіна М. В., Гиль С. Е. Проблема синтеза бинарного сопоставления научных понятий стоимости и ценности в теории оценочной деятельности	245
Сфремюва А. В., Сфремюв С. А. Проблеми вдосконалення методик та організації проведення оцінки майна	249
Савчик В. А., Маляревский Ю. Д., Ольховская В. В. Формирование программ подготовки бухгалтеров в регионах Украины	252

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

КОЛЕСНИК Т. М., ДЕМИДОВА О. С., КОЛЕСНИК Д. А.

УДК 373.61

Колесник Т. М., Демидова О. С., Колесник Д. А. Історія розвитку підприємництва

З історичної точки зору підприємницька діяльність – це багатоглядне явище, яке інтенсивно розвивається і сягає своїм корінням у давнину. Перші підприємці, якщо їх можна так назвати, розпочинали свою діяльність збагаченням насильницьким шляхом, зокрема розбійними нападами, пограбуваннями, шахрайством. Розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі в Стародавній Греції, Китаї, Римі і Близькому Сході спричинив появу підприємців у сфері лихварства і торгівлі. Торгівці, беручи в лихваря гроші під високий відсоток, купували товари, які згодом вивозили за межі своєї країни і там в декілька разів реалізовували його, повертали борг і відсотки лихварям. У результаті зиск відчували обидві сторони.

Ключові слова: підприємець, насильницький шлях, шахрайство, лихварь, меркантилізм, ринково-підприємницькі відносини, грошовий обіг, ціна, господарювання.

Бібл.: 7.

Колесник Тетяна Миколаївна – доцент, кафедра менеджменту та маркетингу у міському господарстві, Харківська національна академія міського господарства (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

Демидова Олександра Семенівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та менеджменту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

Колесник Дмитро Анатолійович – студент, Харківська національна академія міського господарства (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

УДК 373.61

UDC 373.61

Колесник Т. Н., Демидова А. С., Колесник Д. А. История развития предпринимательства

С исторической точки зрения предпринимательская деятельность – это многоаспектное явление, которое интенсивно развивается и проникает своими корнями в старину. Первые предприниматели, если их можно так назвать, начинали свою деятельность с обогащения насильственным путем, в частности, разбойничьими нападениями, грабежами, мошенничеством. Развитие внутренней и внешней торговли в Древней Греции, Китае, Риме и Ближнем Востоке привело к появлению предпринимателей в среде ростовщичества и торговли. Торговцы, одалживая у ростовщиков деньги под высокий процент, покупали товары, которые со временем вывозили за пределы своей страны и там несколько раз реализовывали его, возвращали долг и проценты ростовщикам. В результате выгоду ощущали обе стороны.

Ключевые слова: предприниматель, насильственный путь, мошенничество, меркантилизм, рыночно-предпринимательские отношения, денежный оборот, цена, управление.

Библ.: 7.

Колесник Татьяна Николаевна – доцент, кафедра менеджмента и маркетинга в городском хозяйстве, Харьковская национальная академия городского хозяйства (вул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

Демидова Александра Семеновна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики и менеджмента, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

Колесник Дмитрий Анатольевич – студент, Харьковская национальная академия городского хозяйства (вул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

Kolesnik T. N., Demidova A. S., Kolesnik D. A. History of Entrepreneurship

Historically entrepreneurial activity is a multifold phenomenon that is developing rapidly and has an origin in antiquity. First so-called businessmen started their business enriching themselves by means of violence, in particular by robberies and swindles. Development of domestic and foreign trade in Ancient Greece, China, Rome and Near East caused the appearance of businessmen in the sphere of usury and trade. Traders borrowed money from usurers under the high interest to purchase goods and then sell them abroad putting a double price. Thus they gave back their debts and interests to usurers. As a result both sides had essential benefits.

Key words: entrepreneur, violence, swindle, usurer, mercantilism, market relations, money circulation, price, economy management.

Bibl.: 7.

Kolesnik Tatyana N. – Associate Professor, Department of Management and Marketing in the Urban Economy, Kharkiv National Academy of Municipal Economy (vul. Marshala Bazhanova, 17, Kharkiv, 61002, Ukraine)

Demidova Aleksandra S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Kolesnik Dmitriy A. – Student, Kharkiv National Academy of Municipal Economy (vul. Marshala Bazhanova, 17, Kharkiv, 61002, Ukraine)

З історичної точки зору підприємницька діяльність – це багатоглядне явище, яке інтенсивно розвивається і сягає своїм корінням у давнину. Перші підприємці, якщо їх можна так назвати, розпочинали свою діяльність збагаченням насильницьким шляхом, зокрема розбійними нападами, пограбуваннями, шахрайством. Розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі в Стародавній Греції, Китаї, Римі і Близькому Сході спричинив появу підприємців у сфері лихварства і торгівлі. Торгівці, беручи в лихваря гроші під високий відсоток, купували товари, які згодом вивозили за межі своєї країни і там декілька разів реалізовували його, повертали борг і відсотки лихварям. У результаті зиск відчували обидві сторони.

Враховуючи думки вчених, представників різних економічних шкіл і течій, існує велика кількість визначень теорії підприємництва, початок яких сягає періоду середньовіччя. Саме в цю епоху з'являється меркантилізм, що значно змінив економіку, перетворивши господарську систему з натурально-феодальної у ринково-підприємницькі відносини. Цей період розвивався в два етапи, які характеризувалися фокусуванням держав на нагромадженні грошей та дорогоцінних металів (ранній меркантилізм) і всебічній підтримці торгівлі (пізній меркантилізм). Для раннього меркантилізму характерним було нагромадження дорогоцінних металів у країні, що досягалося завдяки загальному контролю грошового обігу та чітко сформованій зовнішній торгівлі.

Пізній меркантилізм дозволив торговцям розкрити свої підприємницькі можливості, тому що вони повинні були закупляти продукцію найдешевше, щоб потім імпортувати її за вищими цінами, заробивши на цьому для себе і для країни.

Уже письмові джерела рабовласницького періоду, зокрема доби елінізму, не тільки містять інформацію про підприємство, що йменувалося хозяйництвом, а й розповідають про необхідність забезпечення цієї діяльності етикою і знанням. Так, у роботі «Економіка» давньогрецького філософа Ксенофонта йдеться про порядок з розглядом питання щодо практики ведення господарства і про необхідність створення спеціальної науки господарювання [7].

У V ст. до н. е. в рабовласницькому Римі було прийнято документ «Закон XII таблиць». Данний документ захищав приватну власність, зменшував рівень позикового процента, а отже сприяв розвитку підприємства [4].

У Київській Русі підприємство, як і в усьому світі, теж розпочинали купці і лихварі. За часів Ярослава Мудрого, у XI ст. прийнято документ, котрий регулював підприємницьку діяльність, – правовий кодекс «Руська правда». Водночас широкого розповсюдження набуло добування багатства за рахунок грабежів, здириництва і розбою. Як зазначає А. В. Романова, «підприємницьку функцію виконували подвижники, які концентрували і об'єднували навколо себе ченців, і замість багатьох розкиданих створювалось скупчення поселення зі спільними роботами і метою самозабезпечення» [6].

У Середньовічній Європі термін «підприємництво» використовувався для позначення дії організаторів парадів і різноманітних музичних вистав, а також керівників масштабних будівельних проектів. Переважно це були духовні особи, яким доручалось будівництво храмів та інших споруд. Саме вони виявляли рішучість, енергійність і підприємливість. Середньовічний архітектор відносився до підприємця, він, як правило, займався не тільки проектом, але й організацією всієї роботи, відповідаючи перед замовником за здачу об'єкта.

Отже, за доби середньовіччя підприємницька діяльність ототожнювалась з великими за масштабами діяльністю роботами і розпорядженням чужим майном.

Поряд із цим християнство визнає підприємництво як творче вміння людини розпорядитися певним майном або грошима з метою їх збільшення.

Скасування кріпосного права у середині XIX ст. сприяло подальшому розвитку підприємництва. Значно зросла мережа бірж, створюються земельні банки, торгові дома, зростає кількість великих підприємств на акційній основі. Хоча поряд з великими підприємствами налічуються значна частина дрібних торговців, ремесників, фірм.

У XVII ст. підприємцем називають людину, яка уклала з державою контракт на постачання певної продукції та виконання робіт. Тобто відбувається формування однієї з важливих рис – відповідальності за свої дії, оскільки від неї істотно залежить величина отриманого прибутку.

Теорія меркантилізму проіснувала досить тривалий час, поки не зазнала критики з боку вчених, серед

яких – англійський економіст, банкір Р. Кантільйон і філософ Д. Г'юм, які були твердо переконані, що ідеї цієї течії ставили в залежність національне багатство країни від рівня розвитку виробництва.

Пізніше Р. Кантільйон став першим, хто ввів у науковий обіг поняття «підприємець» (*entrepreneur*, що у перекладі з французької означає «посередник»). «Р. Кантільйон визначав підприємця як людину, яка за певну ціну купує засоби виробництва, щоб виробити продукцію і продати її з метою отримання прибутку, і яка, зазнаючи необхідних витрат, не знає наперед, за якими цінами вона зможе реалізувати свою продукцію» [6].

Тобто, на думку автора, підприємець – це суб'єкт, діяльність якого тісно пов'язана з ризиком, який вимагає від нього великих умінь не лише передбачати різні ситуації, а й вміти до них прилаштуватися та приймати правильні рішення. Варто зазначити, що здебільшого підприємництвом у ті часи займалися лихварі, ремісники, купці, які мали підтримку від держави і володіли необхідними для підприємця здібностями. Згодом, у своєму розвитку, підприємницька діяльність отримала більше свобод, а меркантилізм зазнав критичних висловів з боку економістів.

Критика меркантилізму запроваджує нову течію економіки, основним баченням якої сприяв стрімкий розвиток підприємництва та переосмислення діяльності підприємців на користь виробництва, а не обміну. Ця течія отримала назву класичної школи політекономії.

Одним із представників класичної політичної економії є англійський економіст А. Сміт. Використовуючи принцип терміна *laissez faire* («природний порядок»), який ввели фізіократи, учений обґрунтував економічну політику держави, що була моделлю вільного підприємництва. Отож, на думку вченого, лише підтримуючи приватні інтереси підприємців та надаючи їм вільної конкуренції, можна здійснити правильний розподіл ресурсів та задовольнити необхідні суспільству потреби. «Підприємець, – за висловом А. Сміта, – є власником, який іде на економічний ризик заради реалізації певної комерційної ідеї та отримання прибутку. Підприємець планує, організовує виробництво та розпоряджається його результатами» [2]. У цей період основна характеристика підприємництва спрямовується не лише на ризикованість діяльності, а й на отриманні доходу від дій підприємців.

Поняття «підприємець», «капіталіст», «буржуа» є соціальними синонімами, але в історико-онтологічному розумінні цю тотожність можна застосовувати лише умовно. В. Даль так визначив ці поняття: підприємець – це той, хто організовує, здійснює щось; капіталіст – багач, що має багато грошей, а буржуазія – середній стан, торговельно-ремісничий люд взагалі [3].

Отже, історія українського підприємництва майже протягом двох століть була нерозривно пов'язана зі станом корпоративними товариствами – купецькими гільдіями. Становлення і розвиток ділової ініціативи в Україні здійснювались у межах і правовому полі Російської імперії, де головні важелі управління перебували в руках дворянства чи генетично пов'язаної з ним бюрократії, Підґрунтя станово-

корпоративної організації українського купецтва у новий період історії було закладено саме у XVIII столітті, коли разом з обмеженням політичної автономії України на неї поширився станowo-ієрархічний устрій російської абсолютистської держави.

В історико-економічній літературі, як правило, підкреслюється той факт, що реформи царя Петра I забезпечили якісний стрибок у розвитку продуктивних сил Російської імперії, рівний за своїм значенням індустріалізації радянського періоду. Тоді ж російська держава вперше у великих масштабах виявила попит на підприємницьку діяльність. Але при цьому у XVIII столітті роль держави в економіці надзвичайно зростає. Володіючи величезними матеріальними і фінансовими ресурсами, а також правом необмеженого користування землею та її надрами, держава взяла на себе регулювання всього, що було пов'язане з процесом виробництва і обміну, починаючи з місць розташування підприємств і визначення номенклатури виробів до розробки правил її реалізації. Власне, саме тоді було здійснено спробу створення державної, так званої «регулятивної» економіки, яку через два століття назвуть державно-монополістичною або адміністративно-командною. Для розвитку господарства України, щойно примусово інтегрованої у всеросійський ринок, це мало вкрай негативні наслідки.

Наступну спробу організаційного оформлення купецького стану було здійснено лише у 40-х роках XVIII століття. Згідно з указом Єлизавети у 1742 р. було засновано три купецькі гільдії. Формально корпоративний поділ купецького стану здійснювався за комбінованим – функціонально-майновим принципом. Але фактично брався до уваги лише функціональний – за видом торгівлі. Російська держава, як і раніше, керувалася суто фіскальними міркуваннями, оскільки різні види торгівлі приносили різні за розмірами прибутки. Гільдійська система помітно пожвавила підприємницьку діяльність, залучивши до цієї сфери представників різних соціальних верств, зокрема чимало осіб «підлого звання». Одночасно вона підвищила соціальний статус купецтва, його роль в очах суспільства. Проте гільдії не дали очікуваного державою ефекту, не забезпечили збільшення надходжень до державної скарбниці. Створені з єдиною метою – впорядкувати надходження податків із середнього стану, вони залишили в недоторканості принизливий для купецького стану «сорокаалтинний» подушний податок. Історія українського купецтва приховує у собі багато цікавого і ще до кінця не пізнаного. У жодній державі підприємство не зазнавало таких труднощів, як в Російській імперії, особливо у радянський період її історії. Ототожене з капіталістичною експлуатацією, антигромадянськими проявами «приватновласницьких пережитків», воно вважалося віджилим елементом господарського устрою, що підлягав обов'язковому знищенню. Проте досвід соціалістичного будівництва в СРСР свідчив якраз про зворотне – про невмирущість завжди притаманної людині жаги до самостійного економічного творення. Реальне життя радянського суспільства показало, що, не зважаючи на пряму фізичну ліквідацію представників підприємницького класу та інші засоби при-

душення будь-яких проявів підприємницької ініціативи, весь післяжовтневий період вітчизняної історії відзначений існуванням специфічних, сурогатних, потворних, але все ж не менш підприємницьких у своїй основі зразків економічної поведінки.

Розв'язання проблем соціально-економічного розвитку України початку XXI століття потребує суттєвої реформації економіки, практичної її переорієнтації на засади ринкових відносин у виробничій і невиробничій сферах, насамперед, це стосується підприємництва.

Формування та розвиток національного підприємництва значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію. Згідно із Законом України: «Підприємство – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» [1].

ВИСНОВКИ

Хоч у законодавчій базі України є і конкретне визначення терміна «підприємство», більшість учених не погоджуються з таким баченням, тому що вважають його таким, що не повністю розкриває це поняття. Саме тому кожен з українських науковців, які розглядали теорію підприємництва, пропонують свої визначення терміна. Проте на сьогодні ця теорія все ще залишається не сформульованою до кінця, що дає змогу наступним дослідникам й надалі вивчати феномен підприємництва та розглядати його через призму різних наук. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 7 лютого 1991 року №698-XII «Про підприємство».
2. Варналій З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналій. – Вид. 3-тє, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во «Знання-Прес», 2006. – 350 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – СПб., 1863 – 1866.
4. Дивеев-Киленко О. Р. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / О. Р. Дивеев-Киленко. – Тернопіль. 1999. – 359 с.
5. Лазанська Т. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.) / Т. Лазанська. – К., 1999. – С. 75.
6. Романова Л. В. Феномен підприємництва / Л. В. Романова // Економіка АПК. – 1997. – № 2 – С. 30 – 36.
7. Селиванов В. Підприємство в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку / В. Селиванов // Право України. – 1995. – № 8. – С. 3 – 15.